

otpadništvo od vere. Progonom ili smrću u feudalizmu kažnjavani su svetovni konvertiti koji su napuštali vazalni odnos ili duhovni koji su dovodili u pitanje verske dogme. U kapitalizmu pojedinac je pravno slobodan, a sistem slobodne konkurencije (prodaja radne snage) tražio je permanentno quasi renegatstvo. Socijalizam, pak, čija je stabilnost počivala na idejnoj monolitnosti, bio je naročito osetljiv na renegatstvo. Sociološkom razumevanju ove pojave može pomoći Zimlovo razmatranje vernosti kao društvene forme i odnosa (Simmel 1908, S. 438-447). Vernost stabilizuje napetost između unutrašnje nestabilnosti pojedinca i podruštvljavanja, unosi red u kontinuirani tok duševnog i olakšava unutrašnje prihvatanje nadindividualnih formi ponašanja. Bez vernosti društvo ne bi moglo opstati. Vernost može počivati na vlastitom interesu, sugestiji, prinudi i idealizmu, mehaničkom običaju i osećaju dužnosti ili ljubavi. Ziml je uočio da je renegatstvo pojava na kojoj se može posmatrati vernost novoj političkoj, religijskoj ili nekoj drugoj partiji. Vernost je duševno istrajavanje koje opstaje u jednom prihvaćenom obrascu čak i nakon iščezavanja poriva koji ga je doveo do tog obrasca. Ziml govori o vernosti kao čisto duhovnoj postojanosti, a ne o vernosti nametnutoj spoljnim ponašanjem. Vrlo je važna sociološka činjenica da brojni odnosi u svojoj strukturi ostaju postojani čak i kada nestane izvorni osećaj ili praktična pobuda njihovog nastanka. Pravilo da je lakše razbiti nego izgraditi ne važi za sve međuljudske odnose. Ziml je kod renegata uočio osobeno psihološko zaoštavanje u odnosu prema novoj vernosti ili novoj partiji, koje nadilazi vernost minulom opredeljenju po svesti i odlučnosti. U Turskoj su u 16. i 17. veku najviše državne položaje držali janičari, tj. rođeni hrišćani, dobrovoljno ili nasilno islamizirani. Bili su najverniji. Naročita vernost renegata počiva na tome "što okolnosti pod kojima je on ušao u nove odnose kod njega traju duže i postojanije, nego da jesa njima takoreći naivno i bez lomovasarastavao" (Simmel 1908). Za renegata ništa se ne razume samo po sebi. Utoliko je on otelovljenje odrastanja. Ukoliko je kod vernosti prisutna ravnodušnost prema eventualnom iščezavanju izvornih motiva, to je ova energičnija i sigurnija, a ukoliko su, pak, trajniji izvorni motivi, prisutna su kolebanja koja se prevladavaju isključivostima. Ovo zadnje je slučaj kod renegata. Njemu nema povratka, pa mu je minulo opredeljenje koje je bespovratno napustio, uvek kontrastna pozadina kod ocene novih odnosa. Renegat uvek iznova ulazi u nove odnose. Vernost renegata razvija se do isključivosti jer sadrži u sebi ono što vernost kao vernost isključuje: svesno dalje prisustvo vezivnih motiva koje se trajnije stapa sa formalnom snagom novih odnosa nego u slučajevima kada oprečna prošlost i njeno potikivanje spontano nestaju iz svesti (Simmel 1908). Kako je Lukač zapazio renegat je "transcedentni beskućnik" i iz tog teško podnošljivog stanja teži stvaranju duhovnog krova. On je, kao i izdajnik, sklon novoj vernosti. Slično Zimlu i Lukaču, i Manhajm je nepoverenjem okoline objašnjavao fanatizam radikalnih intelektualaca: "U njemu se dokumentuje izvesna duhovna kompenzacija za nedostatak društveno-vitalne povezanosti, kao i neophodnost da se preodoli sopstveno i tuđe nepoverenje" (Manhajm 1968, str. 129). U kojoj meri se isključivosti savremenih intelektualaca-renegata mogu objašnjavati podozrivošću novog okruženja iskazanom u upozorenju "jednom komunista uvek komunista"?

Premda je ova bojazan još uvek aktivna, izgleda da je njen udeo manji nego na ranijim kritičkim tačkama masovnog konvertiranja. Na razmeđi epoha i smena epohalne svesti sreću se svuda intelektualci sa rascepljenim političkim biografijama. Radikalni obrt gotovo je normalizovan. Lomovi se više čak i ne kriju sa stidom. Otvoreno se priznaje (bio sam maoista, sada verujem u civilno društvo, nekada sam na pravnu državu gledao kao na buržoasku ideologiju, a danas se zalažem za ustavni patriotizam i ljudska prava u Kini,